

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Людмил Вагалински (НАИМ-БАН) за

дисертацията на **Драгомир Пенев Гърбов** (Департамент „Археология“ на НБУ) за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ на тема **„Римски и ранновизантийски селищни модели в долината на Средна Струма (II в. пр. Хр. – VII в. сл. Хр.)“**

Темата е защитима, защото не е изследвана в задълбочен, монографичен вид, който да обобщи натрупания през последните тридесет години преди всичко археологически материал.

Дисертацията включва текст, каталог и албум с илюстрации.

Избраната структура на текста – въведение, физически ландшафт, исторически ландшафт, анализ на археологическите данни, синтез: археологически ландшафт и заключение – е предпоставка за изпълнение на поставената цел, а именно "създаването на възможно най-обективна диахронна реконструкция на селищната система, пътната мрежа, моделите на земеползване и административното деление на териториите между дн. гр. Сандански и гр. Кресна, която би гарантирала възможността за извеждане на научнообосновани заключения за историята и характера на човешкото заселване в северните части на долината на Средна Струма, в периода II в. пр. Хр. – VII в. сл. Хр." (с. 2-3). Става ясно, че изследването изключва южната част на среднострумската долина между Сандански и Беласица. Ограничаване на заявените в заглавието параметри разкрива и определеният от автора фокус върху "неградските форми на човешко присъствие" (с. 3).

Задачите са ясно формулирани (с. 3-4).

Придържането (с. 4-6) към Егейската историческа хронология на римската епоха е оправдано, доколкото районът е тясно свързан етнокултурно със Северна Гърция по това време. От друга страна, така избраната периодизация предполага размиване на евентуални, бих казал неизбежни, особености на селищното развитие по Средна Струма. Спорни са някои от избраните граници на периодите (148 или 146 г. пр. Хр.; 27 г. пр. Хр. или 14/15 г. сл. Хр. дори и защото Юлиево-Клавдиевата династия започва с принципата на Октавиан Август, а не в "ранен I век сл. Хр."), но те не влияят върху същността на изследването.

Използвани ключови термини са коректно обяснени в точка "Дефиниции" (6-12).

Заглавието "Метод" на точка 15 би трябвало да бъде "Методи". Те са представени изчерпателно (с. 13-16).

Историографският анализ (с. 16-22) прави очаквания критичен разбор и обосновава необходимостта от дисертацията. Обсъдени са заглавия, посветени и на северната, и на южната част (съвпадаща в основни линии с община Петрич) на среднострумската долина. Пропуснат е новоизлязлият том за Хераклия Синтика, чиито статии дисертантът познава, съдейки по библиографията му. Вярно е, че обектът е град, но "неградските форми на човешко присъствие" (с. 3) са само фокус, но не и заявен в заглавието единствен предмет на изследване.

Физическият ландшафт на областта като водеща предпоставка за селищното развитие е обсъден подробно (с. 22-30).

Гърбов представя историята на областта в много добър обобщен вид в точка "Исторически ландшафт" (с. 31-51) като задължителна "подложка" за осмисляне на следващите я анализи и заключение.

Анализът на археологическите данни (точка 3, с. 52-97) включва похвално съмнение във възможността за изграждане на убедителна

хронология и за надеждно разпознаване на вида селищни обекти единствено чрез теренни издирвания (подточка 3.1; подточка 3.4.1, първи абзац; с. 55, абзац 2, първо изречение). Твърдението, че "към момента отсъстват данни за разпределението на административните центрове в долината и съответно за размера и контура на административните територии" (с. 66) не взема предвид публикувани данни за Хераклея Синтика (примерно: Mitrev, G. On the borders and urban territory of Heraclea Sintica. – In: Vagalinski, L. / Nankov, E. (eds.). Heraclea Sintica: from Hellenistic polis to Roman civitas (4th c. BC – 6th c. AD). Sofia 2015, 47-53). Твърде подробното описание на използваните различни анализи (пространствен, аналитичен, анализ на притегателните зони; с. 66-97) би трябвало да стои в точка "Методи".

Как се развива селищната система по Средна Струма през тези около 750 години четем в точка 4 "Синтез: археологически ландшафт" (с. 98-124). В предварително приетата от автора Егейска периодизация са налетели главно резултати от теренни издирвания на експедиции "Струма 2009-2012" за северния дял на среднострумската долина. Представеното хронологично и функционално развитие на нейната селищна система, макар и само за северната част, изглежда изкушаващо стройно/подредено, да не кажа смущаващо-категорично, предвид на изразения от самия дисертант скепсис относно предела на тълкуване на данни от теренни археологически издирвания.

В заключението (с. 125-134) авторът сумира резултатите, подчертавайки, че:

– няма "претенции за меродавност на заключенията по отношение историята на селищната система и характера на аграрния селищен модел в северните части на Средна Струма през римската и ранновизантийската епоха" (с. 134, абзац 2, първо изречение);

– използваните данни "почти нацяло се изчерпват с резултатите от теренни археологически експедиции "Струма" 2009-2012" (с. 134, най-долу);

– "стремежът бе да се допринесе за създаването на методика за обработка и анализ на сурови данни от теренни археологически издирвания" (с. 135).

Именно в този постигнат от автора стремеж се крие научният принос на дисертацията. В тази връзка държа да подчертая убедителния и методически новаторски за българската археология анализ на административните територии на античния град под днешен Сандански и на селищния център между селата Долна Градешница, Илинденци и Плоски (с. 109-111). Подходящо, макар и дълго, заглавие при бъдещо обнародване на дисертацията би гласяло: "Приложение на ГИС алгоритъм при изследване на селищната система в северната част на долината на Средна Струма през периода средата на II в. пр. Хр. – началото на VII век сл. Хр. въз основа на теренни издирвания".

Използваната научна литература е изчерпателна спрямо темата.

Каталогът е добре структуриран, информативен и богато илюстриран. Достоен е за самостоятелно публикуване. Каталогните номера са системно цитирани в изложението, подкрепяйки го.

Албумът включва петдесет и две информативни карти, повечето от които са дело на автора. Те също са включени в изложението.

В заключение, дисертацията на Драгомир Пенев Гърбов е приносно научно изследване, което покрива изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

София, 01.11.2015 г.

Любим, Вагалински